

Dehşetli Mücadele

Yakın Şarkın bir petrol merkezi haline gelmesi

— World Petroleum Ağustos nüshasından naklen —

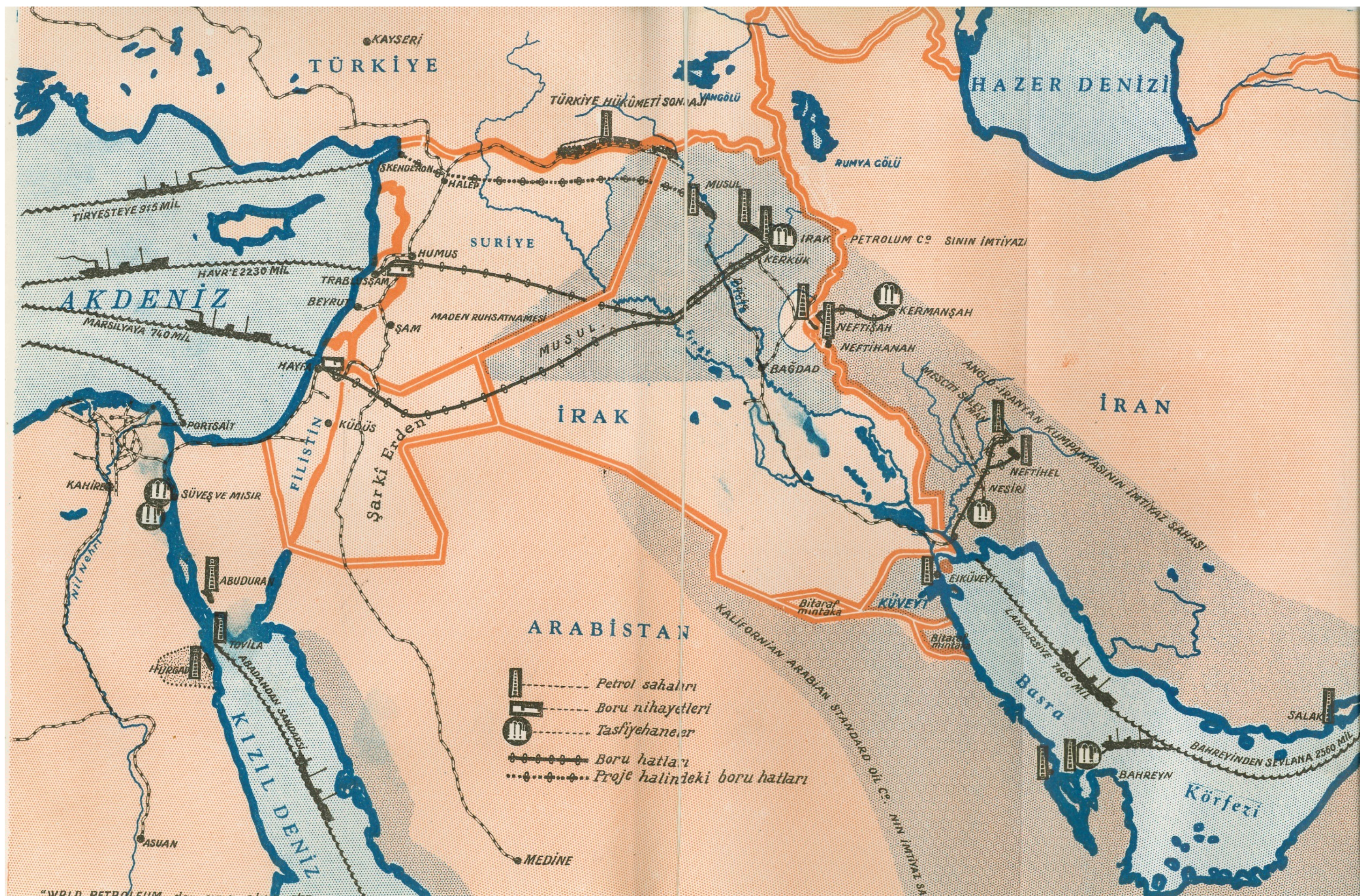
Beynelmilel Petrol Endüstrisinde muhtelif zamanlarda birçok memleketler alâkayı üzerlerine toplamışlardır. Onbeş sene evvel «Altın Yolu» imtidadınca bulunan petrol sayesinde Meksika birdenbire ehemmiyet kesbetmiş ve bunu müteakip Rusyanın mütemadiyen artan petrol ihracatı bütün dünya tüccarlarını ellerindeki piyasayı kaybetmek endişesine maruz bırakmıştır. Başka bir zamanda da hâlâ tam kabiliyetine erişemiyen istihsal zenginliği ile bilûmum petrol alâkadarlarının dikkatini çeken memleket Venezuela olmuştur. Bugün ise dünya petrol haritasında en mühim mevkiî işgal eden memleketin Yakın Şark olduğunu söylemeğe lüzum yoktur.

Basra Körfezinin garp sahillerinde yapılan son inkişafların yalnız bir değil iki büyük petrol sahasının mevcudiyetini haber vermesine rağmen bu alâka başlıca petrol mevcudu olan sahaya teksif edilmekte ve Yakın Şark petro-

lünün dünya piyasalarını ele geçireceğinden korkulmaktadır. Petrol birçok diplomatik hareketlerin kuvvei muharrekesi olmuş, ticarî ve resmî ittifakları intaç etmiş, ve dünyada yeni devletler kurmuştur. Yakın Şarkta petrol inkişafına harp, entrika, devletçilik, her şey, hattâ romans dahi girmiştir. Mücadeleye Avrupa, Amerika Birleşik Devletlerinin merkezleri ithal edilmiştir. Bu mücadele, sayısız zeki insanın enerjilerini çekmiş, kâşifler, mühendisler, inşaatçılar çöllere düşerek tabiatın intacı şeraitine karşı insan azminin galebesini bir daha tahakkuk ettirmişlerdir.

Bugün bu petrol imparatorluğunun taksihenemen hemen ikmal edilmiş bulunuyor. Yekdiğerine muhalif alâkaların ittifakları ile mesele halledilmiş ve Yakın Şark petrolünün dünya endüstrisinde nasıl bir mevki alacağı bahsi oldukça aydınlanmıştır,

Bilhassa nazarı dikkati celbedecek bir şey

de, yeni bir medeniyet ve terakki amilinin: Petrolün g-ene Garp medeniyetinin temellerinin ilk kazıldığı yerden çıkarılması, ve insanın ilk defa petrol mevcudiyetinden haberdar olup kullanmağa başladığı dünyanın bu en eski mevkiinin bugün petrol üzerinde kurulan sanayi devrinde en mühim yeri işgal etmesidir. Medeniyet, bir kere daha buraya dönmüş ve buradan hız almış oluyor.

Incilden alınan malûmata göre, bugün Dicle Nehri sandalcılarının yaptığı gibi «Nuh» gemisini sızan petrolün üzerinden aldığı yapışkan bir madde (zift) ile tutturmuş ve böylelikle gemisinin içindekileri kurtarmıştır. Şimdi arkeolojik tetkiklerden anlaşıldığı üzere eski Mezopotamya, Sümer şehirlerinin inşaatında aynı madde kullanılmıştır, İlk basit tasfiyehane kurulan yer gene Yakın Şark olmuştur.

Yakın Şarkın bu kadar mühim olmasının sebeplerinden biri de bulunduğu mevkidir: Avrupa ve Uzak Şark gibi iki büyük kıt'ayı birleştirmektedir. Petrol, bugünkü endüstrinin idaresine elzem olduğu gibi modern muharebeciliğin de esasını teşkil etmektedir. Süveyş kanalının gerek şark ve gerekse garp taraflarında vukubulacak herhangi bir kargaşalıkta Yakın Şark petroleri hayatî bir rol oynayabilir.

Yakın Şark petroleri için şimdiye kadar yapılan mücadeleleri tamamilen anlatmak birçok hâdiseleri ithal edecek ve çok fazla yer alacaktır. Burada zikredilecek ayrı fakat mühim bir kısım Anglo - Iranian Petrol kumpanyasının D'Arcy imtiyazından vücade gelmesi ve geçen sene 7.500.000 ton petrol istihsal veren İranın büyük petrol endüstrisidir. Anglo - Iranian Kumpanyası ilk teşekkülündenberi tamamilen bir ingiliz müessesesi olarak inkişaf etmiş ve Büyük Britanya Hükümeti de kumpanyanın yarısını satın alarak mezkûr teşekkülün büyük ehemmiyetini takdir ettiğini isbat etmiştir,

Bu kumpanya, İran sahalarında kıdemi ve tecrübesile, Yakın Şarkın diğer petrol mıntakalarını müteessir eden rekabetten hariç kalmış ve bugün dahi şark petrol istihsalindeki büyük rolünü muhafaza etmekte devam etmiştir.

Bu asrın başında Alman imparatorunun Yakın Şarktiki ticarî nüfuzu ele geçirmeğe ve

Garbî Asyayı hâkimiyeti altına almağa çalışmasında güttüğü gaye bu mühim petrol merkezini ele geçirmektir. Ve bunun içindir ki Avrupa ve Hindistan arasında Alman hâkimiyetinin mevcudiyetini arzu etmiyen İngiltere Hükümeti bu teşebbüse muhalefet etmiştir. Bundan sonra Büyük Britanya ve Almanya diğer devletler tarafından henüz Türk saltanatının hâkimiyetinde addedilen Mezopotamya'da işletme imtiyazı elde etmek için iki rakip devlet haline gelmişlerdir. Her iki taraf diğerinin isteğine mâni olmak kudretini haiz olmakla beraber hiç biri de istediğini elde edememiştir. Bu anlaşamamazlığın intaç ettiği durgunluk ve gerginlik, Sir Earnes Casel'in aldığı imtiyazı Alman ve ingilizlerin yarı yarıya hissedar olacakları kumpanya teşkilile işletmek teklifine kadar devam etmiştir.

The Royal Dutch Shell, Deutsche Bank, National Bank of Turkey (Türk Devlet Bankası) iştirakile evvelce Eastern Concessions Ltd. ve bilâhare Turkish Petroleum Co. (Türk Petrol Kumpanyası) ismi verilen müessese kurulmuştur. Bunu müteakip Büyük Britanya Hühümetinin tesirile, evvelce Türk Devlet Bankası namına olan hisseler Anglo - Iranian Kumpanyasına devredilmişti. Böylece, ikinci defa teşekkül eden kumpanyaya Osmanlı idaresi tarafından haziran 1914 te imzalanan bir imtiyaz fermanı verilmiştir.

Muharebe esnasında Mezopotamyanın petrol hazneleri unutulmamış, petrol servetlerine sahip olmak arzusu, ingilizlerin Akdenizle Basra Körfezi arasındaki sahanın kontrolünü elde etmeğe çalışmalarında başlıca amel olmuştur.

Muharebe biter bitmez Yakın Şarkın petrol servetlerinde hissedar olmak arzusunda bulunan başka bir talip meydana çıkmıştır:

Fransızlar yalnız Yakın Şark eyaletlerini istilâ etmekle kalmıyarak herhangi bir petrol sahası istikşafında dahi hissedar olmağı talep etmişler ve buna da İngiltere Hükümeti nisan 1920 de San, Remo Mukavelenamesi ile muvafakat etmiştir. Muharebe başlar başlamaz mef-suh addedilen Deutsche Bank ortaklığı Fransaya devredilmiştir. Muharebeden sonra kurulan

Irak Kıratlığı, tarihte petrolün taht kuruşuna ilk açık delil olmuştur.

İngiliz ve Fransızların müştereken tetkikatta bulunmasına her şey hazır bulunduğu esnada yeni bir karışıklık vukua gelmiştir: "Açık kapı,, siyasetini güden Amerika Birleşik Devletleri aynı müdahaleyi Yakın Şark petrollerinde de tatbika kalkmışlardır. Fransa ve İngilterenin diğer milletleri hariç bırakarak mandaları altındaki memleketlerin inkişafı hakkında çizdikleri programı şiddetle protesto etmiş ve burada kendisine de bir hisse verilmesini talep etmişlerdir. Birçok münakaşalardan sonra Amerikan petrol kumpanyalarına yeni bir proje verilmiş ve bunun üzerine beş kumpanya Near East Development Co. namı altında işlemeğe % 23 3/4 hisse ile iştirak etmişlerdir. Royal Dutch Shell grupuna ait Anglo-Iranian Co., ve Fransız Hükümetinin iştirak ettiği Compagnie Française des Petroles müesseselerine tevzi edilen hisse Amerikan kumpanyalarının aynıdır. Geriye kalan % 5 ise evvelce Türk Petrol Kumpanyasının ilk kuruluşunda alâkası bulunan C. S. Gulhenkian'a verilmiştir.

Bu son değişikliklerden sonra 1925 te yeni bir anlaşma yapılmış ve Irak Hükümeti ilk "Türk Petrol Kumpanyası,, imtiyazını tasdik etmiştir.

Irak Petrol Kumpanyası (The Irak Petroleum Co.) yedi kumpanyayı ve üç muhtelif devleti temsil etmek suretile vücut bulmuştur. Kerkük petrol sahası inkişaf etmiş ve 1200 mil uzunluğunda Akdenizin şark sahillerinde Hayfa ve Trablusşama kadar çöl imtidadınca bir boru hattı inşa edilmiştir. Böylece Yakın Şarkın petrol inkişafında ikinci bir adım atılmış ve senevi dünya petrol istihsaline 4.000 tonluk ham petrol ilâve edilmiştir. Boru hattının inşası sayesinde Aden Körfezi ve Süveyş Kanalı vasıtasile yapılacak nakliyata lüzum kalmamış ve petrol borularla Akdeniz sahiline sevk edilerek kolaylıkla 4.000 millik bir mesafe katedilmiştir. Hissedarlar aynı nisbette ham petrole sahip olmakla beraber petrolün en büyük miktarı -dört grupun orada ayrı tasfiyehanesi mevcut olduğundan dolayı- Fransaya sevk edilmektedir. Bu piyasada Irak petrolü evvelce Birleşik Amerika Devletleri ve Cenubî Amerikadan it-

hal edilen ham petrolün yerini tamamilen tutmuştur.

İlk Irak Kumpanyasının teşekkülünde imtiyaza iştirak eden diğer kumpanyaların hisselerini Sofcony-Vacuum Oil Co, ve Standard Oil Co. Satınalmış ve bugün Irak Kumpanyasında hissesi olan yalnız iki kumpanya kalmıştır.

Irak Hükümetile imzalanan anlaşma şeraitine binaen Irak Petrol Kumpanyası sondaj tertip plânını 1927 ye kadar tanzim ve intihap etmek mecburiyetinde idi. Fakat 1931 de bu anlaşma tekrar ıslah edilmiş ve Dicle Nehri şarkında Bağdat ve Musul vilâyetlerinin bilûmum petrol sahalarındaki işletme hakkı tam olarak kumpanyaya verilmiştir. Bu ilân edilmez diğer bir kumpanya da -British Oil Development Co. Ltd.- Dicle Nehrinin garp sahilinde 40 mil murabbai arazi için bir anlaşma yapmıştır. Bu sahada petrol zuhuratının mevcudiyeti, evvelden malûmdu, zira burada ilk defa Almanlar şimdi Irak Hükümetine dahil olan Musul vilâyeti yakınlarında Quiyarek mevkiinde ilk sondaj ameliyesine girişmişlerdi. Irak Petrol Kumpanyası bu sahada araştırma ve tetkikatta bulunmağa fırsatı olduğu halde şark sahilindeki petrol zenginliğinin daha mahdut olduğuna karar vererek vazgeçmiştir. The British Oil Development Co. de İngiliz sermayesile kurulmuş bir şirket olmakla beraber hissedaran arasında yabancılar da bulunmaktadır, İtalya, Almanya, Fransa ve İsviçre'deki mühim malî gruplar şirketin ilk kuruluşunda hissedar olmuşlardır.

Gerek Musul Oilfields Ltd. ve gerekse British Oil. Dev. Co.'in İtalyan hisseleri evvelce işletme kumpanyası olarak teşekkül eden ve hükümetin kontrolünde bulunan Azienda Generale Italiana Petroli (AGIP) dir. Kumpanyanın Irak Hükümetine verilecek olan hissesi ve ilk inkişaf esnasında kumpanyanın genişletilmesi lüzumu hissedilmiş ve bunun üzerine İtalyan hisseleri artmış ve geçen sene alınan haberlere göre diğer bütün kumpanyalara faik bir vaziyete girmiştir. Maamafih, o zaman, İtalyan Hükümetinin kontrolü inkâr ediliyordu. Mısır Hükümetinin 600.000 hisse ile araştırma müsaadesine malik bulunması ve bir Hollanda teşkilâtının aynı müsaadenin kendisine veril-

meşini iddia etmesi asıl vaziyeti gizliyordu. Bu sene 31 mayısta Mısır Hükümetine verilen müsaadeye nihayet verilmiş ve son inkişaf lar AGIP'nin, belki de Alman hissedarlar ile beraber en mühim amil olduğunu göstermiştir.

Musul Kumpanyası ilk teşekkülünden beri anlaşılabilir bir vaziyet kesbetmiştir. Geniş bir sahayı kaplıyan arazide tecrübeler yapılmış, yapılan hemen hemen otuz sondajdan bazılarının çok fazla istihsal verdiği şayi olmakla beraber tam istihsal miktarı henüz intişar etmemiştir. Kumpanyanın imzaladığı mukavele-namenin mühim şartlarından biri de senede 1.000.000 ton petrol nakledebilecek boru veya bir şimendifer hattı inşası idi. Musuldan Akdeniz sahilinde iskenderun'a yapılacak boru hattının projesi birkaç sene evvel yapılmıştı, fakat son günlerde Musul sahasında keşfedilen petrolün çok ağır olmasından dolayı borularla nakli birtakım güçlükler arzedeceğinden bundan vazgeçildiği ve yerine tren hattı inşa edileceği hakkında bazı şayialar dolaşmaktadır. Bu yolda doğrudan doğruya petrol inşası için Musul ile Nussebin arasındaki mevcut hat ta ilâve etmek ve Halep yanından iskenderun'a kadar ufak bir hat inşası lâzımgelecektir. Sene başında bu plânın tatbik edileceği söyleniyordu. Boru hattının inşasından vaz geçildiği hakkında gelen şayialar belki de bundan ileri gelmektedir.

Esaslı tetkikler neticesinde vâsıl olunacak netice: Musulda yapılan araştırma sondajlarının vâsi bir petrol havzanının mevcudiyetini ispat etmiş ve elde edilen petrolün iyi cinsten olduğu ve hiçbir derecede en ufak bir güçlük göstermeden borulardan nakledileceğidir.

Yakın Şark petrol sahalarında Musul petrolleri henüz meçhul bir vaziyette olmakla beraber yakında bu esrar perdesinin de ortadan kalkacağına şüphe yoktur. Musul petrolü garbe doğru hareket ettikçe italyanların petrol satışı hakkındaki mütalealarının artacağı muhtemeldir. Zira, diğer milletler gibi, italyanların ham petrol ihtiyacını hariçten temin etmesi bir harp vukuunda durmayacaktır ve Akdeniz sahilleri ise sevkülceş noktai nazarında bil-

hasa ehemmiyet kesbeden bir petrol merkezi olacaktır.

Irak Petrol Kumpanyasına iştirak eden müesseseler arasında akdedilen mukavelede hiçbir kumpanya haritalarının kırmızı hatla çizili sahanın içindeki arazide kendi hesabına petrol işletmesine girişemeyecektir. Bu kırmızı hattın içinde Basra Körfezinin garbinde Bahreyn adaları bulunmakta idi. Irak ticaretinde üçte bir hissesi olan bir Amerikan grubu, The Gulf Oil Corporation Bahreyn adalarında petrol araştırmaları için bir imtiyaz almıştı. Bu imtiyaz Bahreyn şeyhinden hususî bir sendika tarafından alınmış ve sonra Amerikan kumpanyasına devrolunmuştur. Mezkûr kumpanya bu imtiyazı serbest işletmek hakkına malik bulunmadığından dolayı satmak istiyor ve müşteri arıyordu. Bunun üzerine birçok kumpanyalar arasında müzakereler olmuş ve Irak Petrol Kumpanyası hissedarları almak istemişlerse de sonra vazgeçmişler ve nihayet bu imtiyaz Kalifornia Kumpanyasına devredilmişti.

Bu zamana kadar Standard of California kumpanyası şarkta hiçbir istihsal işine girişmemiş, fakat şark ham petrol ve müstekatı satmış bulunduğundan dünyanın bu taraflarında da bir istihsal membaı elde etmek taraftarı idi. Petrol endüstrisi erkânından birçoğu en büyük sahanın mesahai sathiyesi yalnız 230 mil murabbaı olduğuna göre Bahreyn adalarından elde edilecek petrolün ehemmiyetli olmayacağı fikrine zahip idiler. Standard of California kumpanyasının bu sahada petrol istihsal ve inkişaf ile meşgul olması için açtığı bir şubesi "The Bahrein petroleüm Company,, sondaj programının tatbikına 1930 da "başlamıştır. İlk kuyulardan alınan neticeler cesaret verici olduğu gibi sonra daha derin kazılan kuyulardan daha fazla muvaffakiyet elde edilmiştir. Yapılan 31 sondajdan 26 sı istihsal verecek kabiliyette olup faaliyetini halen muhafaza etmektedir. 31 numaralı kuyudan mayıs 1936 da 2.273 ft. derinlikte 26.880 baril miktarında petrol fişkırmıştır. Seneyi 3.000.000 tona yakın istihsali ve her sene artan miktarla Bahreyn adalarının petrol zenginliğinde Kerkük'ü arkada bırakancağı şüphesizdir.

Bu büyük petrol membına bir mahreç bulmak meselesi bir türlü halledilmiyordu. "Standard of Californian,, şarkta hiçbir piyasa teşkilâtı mevcut değildi. Böyle bir teşkilât vücade getirmek ve aynı zamanda Avrupa ve Uzak Şark piyasalarında bir hisse elde etmek hem pahalıya mal olacak, hem de bu sahadaki diğer hisselerle mücadeleyi intaç edecekti. Yalnız birkaç hamulelik istihsal edildiği zamanda hiçbir güçlüğe maruz kalmadan garpte Fransa ve Almanya, Şarkta Japonya piyasalarına sevk etmek kolaydı. Nihayet 1935 te Bahreyn Petroleum kumpanyası yakında ikmal edilecek bir tasfiyehane inşasına başlamıştır.

Bu sıralarda beynelmilel piyasaların sağlamlığını muhafazaya çalışan kumpanyalar The Royal Dutch Shell, Anglo - Iranian ve şeriki Burmah Oil Co. ve iki Amerikan kumpanyası Standard of New Jersey, ve Standard Vacuum kumpanyasile Uzak Şark petrollerinde müşterek olan Socony Vacuum müesseseleri Bahreyn adalarındaki bu gelişmeyi bir az endişe ile takip etmişlerdir. 1935 senesinin son aylarında bu kumpanyaların mümessilleri ve Standard Oil Co. of California müessesesinin resmî memurları arasında New York da bir anlaşma yapmak arzusile bir içtima aktedilmiştir.

İstihsal edilen petrolün bir piyasa bulması muhakkaktır. Bahreyn adalarında iktisadî şerait dahilinde istihsal edilecek petrolün rekabetten müteessir olmasına imkân yoktur. Hiçbir piyasa karışıklığı intaç etmeden petrol satışını temin etmek, halledilmesi müstahsilden ziyade rakipleri düşündürecek bir meseledir. Standard of California kumpanyası da vaziyeti bu noktai nazardan idare ediyordu. Büyük beynelmilel kumpanyalarla bir anlaşma yaparak bu vasıta ile müştereklerini satmak, veyahut yeni bir piyasa teşkilâtında onların hisselerine iştirak etmek, hattâ hisselerini büsbütün onlara devretmek istiyordu; fakat büyük bir bedel mukabilinde. Bu şerait tahtında bile bazı halledilemeyecek müşküller baş gösteriyordu. Bütün kumpanyaların Bahreyn adaları petrolünün sevkedileceği piyasalardaki hisseleri aynen olmayıp bazılarının alâkası daha az ve bazıları da dünya piyasalarında elde ettikleri imtiyazın ihtiyaca kâfi geldiği fikrinde idiler. Halbuki Bahreyn ada-

larının kontrolü, şimdiye kadar yapılan istihsalin gösterdiği gibi, çok büyük masrafa mütevakıf olacağı muhakkaktı. Böylece birçok sebeplerden dolayı müzakereler hiçbir netice vermeden nihayet buldu.

Bu neticesiz müzakereden az bir zaman sonra iki yeni büyük petrol membı daha bulunmuş ve petrol sahaları üzerine konulan talep ve kıymeti daha ziyade artırmıştır.

Bahreyn'in arkasından kabiliyeti bilinmeyen yeni bir işletme meydana çıkmıştır. Yakın Şarka petrol araştırma vazifesile gelip burayı faaliyet sahası yapan Standard of California müessesesi Irakın cenubundaki yarımadanın büyük bir kısmını kaplayan Suudî Arabistandaki büyük petrol sahalarını işletmek ve inkişaf ettirmek için bir imtiyaz daha elde etmişti. Maamafih bu imtiyaz yalnız talep vukuunda, veyahut Bahreyn adaları gibi diğer beynelmilel kumpanyaların muvafakatile alınmamıştır. Suudî Arabistanın petrol mevcudu henüz tesbit edilmemekle beraber bazı jeolojik araştırmalar yapılmış ve yarımadanın şark taraflarında geniş bir sahanın petrol ihtiva ettiği umulmaktadır. Büyük Britanya Hükümeti Asyanın garbi cenubî mıntakalarında mevcut olan alâkalarına istinaden Suudî Arabistandaki kuyulara da tesahup etmek taraftarı idi. Diğer petrol kumpanyaları da aynı imtiyazı elde etmek iddiasında bulunuyorlardı. Diplomatik kuvvetlerin mücadelesi burada da kendisini gösterdi ve en sonra, İbni Suud, imtiyazı Standard of California'nın ayrı bir şubesi olan California Arabian Oil Co. sine verdi.

imtiyaz hudutlarının kat'î olarak tesbit edilmeyişi tabîî hududu olmıyan bir memlekette şaşkırtıcı değildir, imtiyaz sahasının en fazla petrol verebilecek kabiliyette araziye kendiliğinden teşmil'edileceği muhakkaktır.

1933 yılında mezkûr mukavelename aktedilmez arazide tetkikler ve araştırmalar başlamış ve ilk kuyu Bahreyn adalarının 45 mil şimali garbisinde kazılmıştı. Bu ilk kuyuda yapılan sondaj ameliyeleri ağır gaz kütleleri vermiş ve daha şimalde kısa bir mesafede ikinci saha intihap edilmişti, ikinci kuyu 1936 mayısta 3800 baril istihsal vermiştir. Fakat bu ilk petrol çamurlu bir halde idi. Sonraki asit mua-

meleleri neticesinde burada daha fazla petrol fişkırdığı haber verilmektedir. İlk emareler Suudî Arabistan petrol sahalarının Bahreyndekine müsavi olacağı gibi gerek istihsal miktarı ve gerek istihsal edilen petrol cinsinin ötekinden daha iyi olacağını göstermektedir.

Bu iki mühim işlemler Standard Of California müessesesini merkezinden çok uzaklaştırmış olduğundan şubelerinin evvelce hiç tahmin edilmeyen şekilde genişletilmesi lâzım geliyordu. Bunun için mümessiller Yakın Şarkta hiçbir petrol sahasına malik olmıyan fakat petrol ve müştakların satmakla bu taraftaki petrol piyasalarıyla yakından alâkadar bulunan The Texas Corporation teşekkülüne baş vurmuşlar ve her iki tarafın yekdiğerine gösterdiği suhulet üzerinde" mutabık kalmaları üzerine müzakereler yapılmış ve neticede iki kumpanyanın birleşmesiyle Afrikanın garbinde ve Süveyş kanalının şarkmdaki vâsi sahada birinin istihsalı ve diğzerinin piyasa kolaylıklarını kontrol üzere The California Texas Oil Co. teşekkül etmiştir.

Böylece işe Yakın Şark petrol sahalarını işletmede mühim bir rol oynıyacak olan Amerikan grupları girmiştir. Daha sonraki işlemler Kerkük ve Musul petrollerinden Akdenize daha yakın petrol sahalarına sahip edebilir, fakat bu daha fazla istikbalin halledebileceği bir meseledir.

Yukarda bahsedilen kumpanyalar Yakın Şark istihsalinde en mühim rolü oynıyanlar olduğu halde sonra daha fazla ehemmiyet kesbetmesi muhtemel Yakın Şark ile alâkadar kumpanyalar da vardır. Gulf Oil Corporation ve Anglo - Iranian kumpanyalarının bir şubesi olan Kuwait Oil Co. Ltd. Kuveyt kırallığında bir imtiyaz olarak bir sondaj yapmış ve sonra ikinci ve üçüncüsüne de başlamıştır.

Irak Petroleum Kumpanyası kontrolünde bulunan Petroleum Concessions Ltd'in bir şubesi olan "Petroleum Concessions Ltd (Suriye) vâsi bir araziye kaplıyan bir madencilik ruhsatnamesi almış fakat henüz işletmeğe girişmemiştir. Kızıldeniz sahillerinde Egyptian Oil Syndicate (Mısır Petrol Sendikası) ve Affiliated Oilfields Ltd. imtiyaz almışlardı. Kızıldeniz garp sahillerinde Anglo - Egyptian Oil-

fields Ltd. ve Shell müesseselerine ait istihsal sahaları vardır.

Irak boru hattının inşasına başlandığı zaman beynelmilel petrol kumpanyaları her sahadan gelen rekabet üzerine petrolün zaten düşük olan fiyatının daha fazla düşeceğini tahmin ederek endişe etmişlerdi. Hakikatte ise Irak petrolü hiçbir piyasada karışıklık intaç etmemiştir. Şimalî ve Cenubî Amerikadan ve bilhassa Fransadan gelen petrolün yerini tutmuşsa da müstahsillerini hiçbir müşkülâta maruz bırakmamıştır. Zira, Irak petrolünün mevcudiyeti ciddi bir endüstriyel buhranın kalkacağı esnada meydana çıkmış, esasen bu zamanda da petrol ve müştekatına olan ihtiyaç çok fazla artmış bulunuyordu.

Bugün de Bahreyn ve Suudî Arabistan petrolleri aynı hissi doğurmuştur. Bu petroller şarkta satılacak olursa şüphesizdir ki şimdiye kadar Amerika Birleşik Devletlerinden gelen petrolün birkısımının yerini tutacaktır. Maamafih Sumatra ve Uzak Şarkın bazı noktalarında alınan imtiyazlar ve istihsal fazlalığı nazarı itibare alınacak olursa şark piyasalarının istihsal yekûnuna kifayet etmiyeceği anlaşılacaktır.

Bugünkü istihsalinden istifade etmek için California Texas Kumpanyası Süveyş Kanalından Şarkî Çin, Filipin adalarına doğru derhal petrol ve mazot merkezleri inşa edecek ve böylelikle bütün satış sahalarında kolaylık teminine çalışacaktır. Bahreyn tasfiyehanesi henüz ikmâl edilmemekle beraber bunu takip edecek bir tasfiyehane inşasının bile kabiliyetinden şüphe edilmektedir.

İlk tecrübenin Hindistanla yapılacağı tahmin edilmektedir. Hindistan istihsalı bu petrol piyasası ihtiyacına kifayet etmemekte ve senede 800.000 ton miktarında petrol ve müştakata (haşlıcaları mazot ve kerosin) ithal edilmektedir. Hindistanın başlıca müstahsili olan Burma Petrol Kumpanyası Hindistan piyasasını ilk elde eden kumpanyadır ve istihsal üzerindeki haklarını daima müdafaa etmiş ve eyaletlerine yabancı petrolün girmemesi için her çareye baş vurmuştur.

Kalifornia Texas Kumpanyası, şark piyasalarında bir mevki tutmak için herhangi bir kargaşalık vukuunda kendini gösterebilecek

bir vaziyettedir, ve bundan dolayı da kumpanyalar arasında mücadele vücut bulmıyabilir.

Yakın Şark petrollerinin diğer hissedarları faaliyetlerine devam etmişlerdir. Temmuz ayının son günlerinde gelen haberler Irak petrol kumpanyasının arazi şubesinin şefi S. H. Longrigg vasıtasile İbni Suuddan Arabistanın bütün Kızıldeniz sahilini kaplıyan 62 mil dahile doğru uzanan geniş arazi için bir imtiyaz aldığını teyit etmektedirler. Bu imtiyazı İtalyanın elde etmeğe çalıştığı kaydedilmişti. Şimali şarkî Afrikada İtalya arazisini gittikçe genişlettiğine göre bu imtiyazı da almağa çalışması tabiidir.

Yakın Şark petrollerinde dünyanın hiçbir tarafında görülmiyen bir vaziyet hâsıl olmuş ve Şarkın petrol servetleri önünde dört millet yüz yüze gelmiştir: Büyük Britanya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve İtalya. Birleşik Amerika müstesna, diğerlerinin petrol araştırmalarında hükümet yakinen alâkadar bulun-

maktadır. Böyle bir vaziyette atideki petrol imkânlarını tesbit etmeğe hacet yoktur.

Yakın Şark yalnız bütün devletleri petrol sahalarında birleştiği için ehemmiyet kesbetmemiştir. Yakın Şark dünya nüfusunun beşte dördü için çok mühim bir sevkülceş merkezidir. Şarkî Akdenizde boru hattı limanlarile başlıca Avrupa piyasaları arasında mesafe Şimalî veya Cenubî Amerika ile olan mesafenin ancak yarısı kadardır. Basra körfezi sahillerinde inşa edilen veyahut edilecek olan tasfiyehaneler bahrî mesafe noktai nazarından Garbî Hindistana pek yakın sayılır. Japonya ve Avustralya bile erişilebilecek kadar uzakta değildir. Teslihat muvazenesinin Yakın Şark petrollerinin gerek harp ve gerekse sulh zamanlarında serbest sevkiyatını temin edecek bir anlaşma yapabilmesi ihtimali mevcuttur. Her ne olursa olsun hem şarkta ve hem garpte Yakın Şarkın beynelmilel petrol akışının takip ettiği istikameti değiştirip bazı mühim Amerikan piyasalarının yerini tutacağı muhakkaktır.